

Laura Ukkonen

KUVAJOURNALISTIEN TOIMINTA KATASTROFITILANTEISSA

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Laura Ukkonen: Kuvajournalistien toiminta katastrofitilanteissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Viestinnän monitieteinen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2020

Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää kuvajournalistien toimintaa katastrofitilanteissa työskennellessä. Ohjeet siitä, miten journalistien tulisi toimia katastrofi- ja onnettomuustilanteissa, ovat puutteellisia ja jättävät journalisteille hyvinkin paljon tulkinnan varaa. Tutkimuskysymyksenä näin ollen on ”millä tavoin kuvajournalistit toimivat katastrofitilanteissa?”

Tutkimuksen aineistona on strukturoitu teemahaastattelu, joka toteutettiin lomakehaastattelun muodossa. Haastateltavat (N = 8) olivat Suomen Tietotoimiston (STT) valokuvaajia ja Tampereen yliopiston kuvajournalismin opiskelijoita ja alumneja. Haastatteluaineistolle tehtiin sisällönanalyysi, ja aineistosta nousseet aiheet jaettiin teemoihin.

Haastattelukysymykset jaettiin kolmeen osioon: ennen katastrofitilannetta, sen aikana ja sen jälkeen. Jokaisesta osiosta esitettiin kaksi kysymystä, jotka selvittivät tilanteen vaatimia välittömiä toimia sekä sitä, kuinka tilanteet yleensä etenevät. Haastatteluaineistossa nähtäviä teemoja olivat katastrofitilanteisiin henkinen ja fyysinen valmistautuminen, ohjeistusten puutteellisuus, nopea toiminta, yhteistyö viranomaisten kanssa, erilaiset tavat käsitellä tilanteita jälkikäteen sekä vaihteleva tieto ammattiavun saatavuudesta. Vastauksissa nousi esille se, että kyseisiin tilanteisiin on haastavaa valmistautua muutoin kuin olemalla itse valmiina lähtöön ja pitämällä kuvauskalustoa jatkuvassa valmiustilassa. Työpaikoiltaan vastaajat eivät olleet saaneet erityisiä ohjeistuksia tilanteita varten. Katastrofitilanteissa vastaajat pyrkivät saamaan kuvamateriaalia mahdollisimman nopeasti, tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ja tavoittelemaan uutisvoittoja. Vastaajat käsittelivät tilanteita jälkikäteen erilaisin keinoin. Vastaajilla oli mahdollisen ammattiavun saatavuudesta vaihtelevaa tietoa.

Oleellisina jatkokysymyksinä tämän tutkimuksen pohjalta voidaan pitää sitä, valistetaanko Suomessa journalisteja tarpeeksi katastrofitilanteiden poikkeuksellisuudesta suhteessa arkiseen toimitustyöhön sekä sitä, onko journalisteilla tarpeeksi tietoa esimerkiksi työterveyspalveluiden saatavuudesta. Jatkossa niin avoin keskustelu katastrofitilanteissa työskentelystä kuin myös helposti saatavilla olevat ja ajankohtaiset ohjeet tilanteissa toimimisesta olisivat hyödyllisiä monenlaisilla urapoluilla työskenteleville journalisteille.

Avainsanat: kuvajournalistit, katastrofi, valokuvaus, toimintatavat, kuvaajien toimintaohjeet, kuvaajien työvaiheet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	5
1.1. Tutkimuksen aihe ja taustoitus	5
1.3. Kirjallisuuskatsaus	5
1.3.1. The Dart Center for Journalism and Trauma.....	6
1.3.2. Tilanne Suomessa.....	7
1.3.3. Juridinen näkökulma	8
1.3.4. Traumaattisesta kokemuksesta henkiseen kasvuun.....	8
2. TEOREETTINEN VIIITEKEHYS JA KÄSITTEET	10
2.1. Katastrofijournalismi ja sen muutos.....	10
2.1.1. Katastrofitilanteiden määrittelystä	10
2.1.2. Viisi muutosta katastrofijournalismissa	11
2.2. Ohjeet toimintatavoista katastrofitilanteissa	11
2.2.1. Ennakkovalmistautuminen katastrofitilanteeseen	12
2.2.2. Katastrofipaikalla toimiminen.....	12
2.2.3. Aiempi kritiikki muokannut toimintatapoja	12
2.2.4. Mahdollisen trauman ja eettisten kysymysten tiedostaminen	13
2.3. Traumaattisista työtilanteista selviytyminen	14
2.3.1. Ero ammattikuntien välillä	14
2.3.2. Keskusteluyhteys ja yhteisön tuki	14
2.3.4. Stressin oireiden tunnistaminen ja riskitekijät.....	15
2.3.5. Syyllisyydentunteesta onnistumisiin	16
3. AINEISTO JA METODI	18
3.1. Haastattelukysymykset ja vastaajat	18
3.2. Vastaukset	19
3.2.1. Kuvauskalusto valmiustilassa	19
3.2.2. Työpaikoilta ei erityistä ohjeistusta.....	20
3.2.3. Nopeasti liikkeelle ja lisätietoja	20
3.2.4. Ensimmäiset kuvat ja tilanteen yleiskatsaus.....	21

3.2.5. Yhteistyö viranomaisten kanssa	21
3.2.6. Uutisvoitot toiminnan ohjaajana	22
3.2.7. Urheilu ja yhteisön tuki jälkikäsittelyn apuna.....	23
3.2.8. Ammattiavun saatavuudesta vaihtelevaa tietoa.....	23
4. TULOKSET JA POHDINTA	25
4.1. Jatkuva valmiustila osana kuvaajan työn luonnetta	25
4.2. Yksityisyys ja viranomaiset ohjaavat kuvaamista.....	26
4.3. Tilanteiden jälkikäsittely vaihtelee yksilötasolla	26
5.4. Lopuksi.....	28
5. LÄHDELUETTELO.....	30

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja taustoitus

Kriisi- ja katastrofitilanteista raportoiva journalisti kohtaa monenlaisia haastavia tilanteita työssään. Journalistit ovat erikoisessa asemassa saapuessaan onnettomuuspaikoille, sillä heiltä ei odoteta työnsä takia välittömiä avustavia toimenpiteitä, vaikka he saapuvatkin paikalle usein hyvin pian hoitoalan ammattilaisten ja viranomaisten jälkeen. Tähän kiteytyy eettinen ongelma: pitääkö journalistin silti auttaa hätätilanteessa vai onko hänen tehtävänsä tehdä oma työnsä ja pelkästään raportoida paikan päältä? Tämän lisäksi onnettomuus- ja katastrofijournalismin tekeminen tapahtuu aina paineen alla: journalistin tulee olla tehokas ja nopea työtä tehdessään sekä noudattaa oman alansa eettistä ohjeistusta mahdollisimman hyvin (Browne, Evangeli & Greenberg 2012, 207). Kovan paineen alla työskentelevät niin kirjoittavat kuin kuvaavatkin journalistit.

Tutkimuskysymykseni on ”*Millä tavoin kuvajournalistit toimivat katastrofitilanteissa?*”. Tarkastelen käytännön työskentelytapoja, jotka tapahtuvat yllättävissä ja raskaissa onnettomuustilanteissa. Analysoin haastatteluaineistoa Mark Braynen Trauma ja journalismi -oppaan ohjeistuksen pohjalta. Samalla kartoitan tapoja, joilla toimitus tukee työntekijöitään ja heidän jaksamistaan osana ennakoimatonta ja raskasta työarkea.

Tarkastelen sitä, miten yllättäviin onnettomuus- ja katastrofitilanteisiin valmistaudutaan etukäteen, millaisia toimintamalleja kuvajournalisteilla on itse katastrofitilanteissa ja miten tilanteita käsitellään jälkikäteen. Haastattelen Suomen Tietotoimiston (STT) valokuvaajia ja Tampereen yliopiston kuvajournalismin opiskelijoita ja alumneja. Tarkastelen haastateltavilleni muodostuneita käytäntöjä suhteessa journalisteille suunnattuihin ohjeistuksiin kriisitilanteissa työskentelystä.

1.3. Kirjallisuuskatsaus

Toimittajalla ja valokuvaajalla on epätavallinen asema, jossa he voivat muokata sitä, mitä kaikkea yleisö tulee muistamaan väkivaltaisista uutisista. Harkittu ja vastuullinen uutisointi voi valmistaa yleisöä kohtaamaan tulevaisuudessa vastaavat tapahtumat. (Simpson & Coté 2006, 70.)

Katastrofijournalismia on 2000-luvulla tutkittu paljon esimerkiksi Suomessa tapahtuneiden kouluampumisten myötä (Koljonen 2013; Raittila 2009). Journalistien toimintatavat ovat journalismin muuttuneen luonteen myötä jatkuvasti yleisön tarkkailun alla. Vaikka

mediakenttä ei enää nykyään ole yksinomaan joukkoviestimien yksisuuntaisen raportoinnin aluetta, journalismin julkisen toimintaperiaatteen takia yleisö voi arvioida journalistien tekemää työtä jatkuvasti (Seppänen & Väliverronen 2012, 160–162). Erityisesti kriisitilanteista raportoivat toimittajat ovat alttiita arvostelulle, sillä huonosti tehty kriisiuutisointi voi jopa pahentaa jo entisestään vakavaa tilannetta. Medialla on valta ja vastuu raportoida kriisitilanteista yleisölleen mahdollisimman hyvin. (Brayne 2009, 2.)

Tässä tutkimuksessa keskeisimpänä kirjallisuutena käytän psykoterapeutti Mark Braynen vuonna 2009 The Dart Center for Journalism and Trauma -projektin yhteydessä kokoamaa ja toimittamaa Trauma ja journalismi: Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille -oppaasta. Tämä opas on kuitenkin suunnattu pääasiassa kirjoittaville journalisteille. Visuaalista ilmaisua ja ohjeita kuvajournalisteille sivutaan vain osittain, vaikka Brayne nostaa oppaassa esille sen, että kirjoittavien ja kuvaavien journalistien töiden luonteet ja raskaustaso saattavat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. (Brayne 2009, 16.)

1.3.1. The Dart Center for Journalism and Trauma

Kriisitilanteisiin joutuville on suunnattu paljon erilaisia oppaita, niin tapahtumien uhreille kuin niiden parissa työskentelevillekin. Myös journalisteille on suunnattu erilaisia oppaita, joiden tarjoajista yksi suurimmista on The Dart Center for Trauma and Journalism -tutkimuskeskus. The Dart Center on Columbian yliopiston journalistiikan laitoksen projekti, joka levittää tietoa eettisestä raportoinnista traumaattisten tilanteiden keskeltä, kouluttaa toimittajia ammattimaiseen ja myötätuntoiseen uhrien ja heidän perheidensä kohtaamiseen sekä valistaa niin yleisöä kuin media-alan ammattilaisia traumaraportoinnin vaikutuksista. (Dart Center, 2020.)

Projekti kouluttaa sekä toimittajia että toimittajaopiskelijoita traumasta, sen tieteellisestä ulottuvuudesta ja psykologisista ilmiöistä sen takana. The Dart Centerin nettisivuilla on paljon avointa koulutusmateriaalia. Materiaaleja on myös käännetty 16 eri kielelle, joista yksi on suomi. Suomenkieliset materiaalit ovat otteita Mark Braynen koostamasta journalisteille suunnatusta Trauma and Journalism -oppaasta. (Dart Center, 2020.)

Trauma ja journalismi -oppaassa kuitenkin keskitytään pitkälti ohjeistamaan kirjoittavia toimittajia siitä, kuinka haastattelu tulisi tehdä ja itse juttu kirjoittaa. Ohjeita kuvaamiseen sivutaan vain siinä oppaan osiossa, jossa ohjeistetaan raiskauksen ja seksuaalisen väkivallan raportoinnista. Kyseisessä osiossa annetaan yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten henkilöä tulisi valokuvata arkaa aihetta käsittelevää juttua varten. Uhri kehoitetaan kuvaamaan

vastavaloa kohti, varjossa tai takaapäin niin, etteivät hänen kasvonsa vahingossakaan näy kuvassa. Esille nostetaan nykypäivän kuvankäsittelyn laajat mahdollisuudet, joiden myötä vaikkapa pimeäksi tehty kuva voidaan jälkikäsitellyllä valaista niin, että henkilö on jälleen tunnistettavissa. Tästä syystä oppaassa kannustetaan erityiseen varovaisuuteen, mikäli kuvattavan kasvot ovat esillä edes sivusta katsottuna tai epätarkasti kuvattuna. (Brayne 2009, 12.)

1.3.2. Tilanne Suomessa

Kriisiraportoinnin tärkeyttä ei voi korostaa liikaa, mutta millaisia ovat suomalaisten journalistien valmiudet kohdata näitä raskaita työtilanteita? Mistä suomalaiset toimittajat voivat saada tietoa aiheesta? Tarjotaanko valmiuksia kriisiraportointiin koulutuksen tai työpaikkojen taholta?

Suomessa koulutusta journalistiikan alan töihin tarjotaan niin korkeakoulujen, toisen asteen kuin ammattiopistojenkin tasolla, mutta toimittajan ammatti on siinä mielessä vapaa, että töihin voi päästä melkein millä tahansa työkokemuksella tai koulutus pohjalla (Journalistiliitto, 2011). Sama pätee myös kuvajournalistin ammattiin. Suomessa on useita eri koulutusasteiden oppilaitoksia, jotka painottavat valokuvauksen opinnoissa eri osa-alueita. Koulutus- ja työllistymisreitit ovat usein yksilöllisiä (Valokuvaajaksi.fi 2020). Puhetta on ollut laajasti myös siitä, että alalle koulutetaan liikaa ihmisiä suhteessa työllisyystilanteeseen: viime vuosien taloudellinen, teknologinen ja kulttuurinen kehitys on johtanut muun muassa journalistien pätkätöiden yleistymiseen ja pitkien vakituisten työsuhteiden vähenemiseen. (Seppänen & Väliverronen 2012, 153-154.)

Journalistien työskentelylle eettisiä suuntaviivoja antavat Journalistin ohjeet käsittelevät journalistin ammatillista asemaa, tietojen hankkimista ja julkaisemista, haastateltavan ja haastattelijan oikeuksia, virheiden korjaamista ja omaa kannanottoa sekä yksityisyyttä ja julkisuutta (Julkisen sanan neuvosto, 2020). Journalistin ohjeet toimivat näin ollen yleispätevinä suuntaviivoina kaikenlaisille työtilanteille, myös onnettomuustilanteille. Suomen journalistiliiton sivuilta ei puolestaan löydy erityisiä ohjeita siihen, kuinka onnettomuus- ja katastrofitilanteissa työskentelevän journalistin tulisi toimia. Näin ollen vaikuttaisi siltä, että vain The Dart Center for Journalism and Trauma -projektin nettisivut tarjoavat yksityiskohtaista ja avointa materiaalia niille, jotka ovat kiinnostuneet kriisi- ja traumauutisoinnista ja sen vaikutuksista (Dart Center, 2020). Huomionarvoista on kuitenkin

se, osataanko kyseisten ohjeiden ja materiaalien pariin hakeutua, mikäli ei satuta tietämään kyseisen projektin olemassa olosta.

1.3.3. Juridinen näkökulma

Juridisesta näkökulmasta erityisesti yksityiselämän suoja ohjaa voimakkaasti valokuvaamista. Yleensä julkisilla paikoilla henkilön tavanomainen valokuvaaminen on sallittua, jos kuvaamalla ei tunkeuduta henkilön yksityisyyden piiriin. Henkilöllä on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan oikeus saada suojaa omalle kuvalleen ja jopa kieltää kuvan julkaiseminen, jos valokuvaan tallentuu tietoja, jotka erottavat kyseisen henkilön muista ihmisistä. (Pesonen 2019, 29–30.)

Pääsääntöisesti julkisilla paikoilla kuvaaminen on sallittua, mikäli kyseiseen tilaan on vapaa pääsy. Järjestyslain mukaan tällaisia paikkoja ovat muun muassa tiet, kadut, torit, puistot ja uimarannat, samoin kuin sellaiset rakennukset, jotka ovat yleisön käytössä kokonaan tai tietyn tilaisuuden ajan, kuten joukkoliikenteen kulkuneuvot, liikenneasemat, virastot, ravintolat ja kauppakeskukset. Henkilön yksityisyyttä loukkaavia kuvia ei kuitenkaan saa ottaa. Ongelmien välttämiseksi yleinen neuvo on ilmoittaa kuvausaikeista, mikäli henkilön voi tunnistaa kuvasta. Kaikkia henkilöitä voidaan kuvata suostumusperustaisesti, vaikka itse kuvaan liittyisi elementtejä, jotka muuten kuuluisivat yksityiselämän piiriin. (Emt. 2019, 110-111.)

Mitä tulee vaikkapa rikospaikan kuvaamiseen, tulee alueen olla poliisin eristämä, jotta poliisin antama kuvaamiskielto olisi laillinen. Mikäli eristämällä on lailliset ja poliisin toimivallan alaiset perusteet, poliisi voi eristää tietyn julkisen ja yleisen alueen ja tämän myötä määrätä poistumaan kyseiseltä alueelta. Vaikka sananvapauden puitteissa kansalaisella on oikeus vastaanottaa, lähettää ja saada tietoa sekä mielipiteitä, tulee poliisimääräyksiä noudattaa. Journalisti ei ole tavallisesta kansalaisesta poikkeavassa asemassa missään tapauksessa, vaan myös journalistin on noudatettava lakien säännöksiä ja poliisin määräyksiä. Mikäli toimittaja ei esimerkiksi usko viranomaisten, kuten poliisien, määräyksiä, hän ottaa itse riskin siitä, että hänen toiminnallaan on seurauksia, kuten sakot tai kiinniottaminen. (Emt. 2019, 121-122.)

1.3.4. Traumaattisesta kokemuksesta henkiseen kasvuun

Vuoden 2011 Norjan terroriteon jälkeen tehdyn tutkimuksen mukaan ne norjalaiset journalistit, jotka saivat enemmän tukea traumaattisten työkokemusten jälkeen, tunnistivat ja raportoivat enemmän posttraumaattisia stressioireita. Osa näistä journalisteista koki myös

traumaattisen kokemuksen jälkeistä ”henkistä kasvua” (post-traumatic growth), jonka uskottiin johtuvan traumaattisen työtilanteen jälkeisestä sosiaalisesta tuesta, samoin tilanteiden eettisten ongelmien tunnistamisesta. Traumaattisten tilanteiden käsittely ja reflektointi jälkikäteen näin ollen auttoi niin selviytymistä traumaattisesta tilanteesta kuin myös tuleviin työtehtäviin valmistautumista. Käytännön näkökulmasta tutkimuksen tulokset kannustaa myös avoimeen keskusteluun ja reflektointiin työpaikoilla niin esimiesten ja alaisten kuin myös kollegoiden keskuudessa. Myös tarve selkeille ohjeistuksille työntekoon kriisitilanteissa nousi tutkimuksessa esiin, sillä selkeiden ohjeiden todettiin vähentävän kriisitilanteiden jälkeistä syyllisyydentunnetta siitä, että journalistin olisi pitänyt ajatella, työskennellä tai reagoida toisin. (Idås, Backholm & Korhonen 2019.)

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KÄSITTEET

2.1. Katastrofijournalismi ja sen muutos

Median rooli korostuu kriisitilanteissa. Mitä tulee kriisiin reagoimiseen, viestinnän merkitys on kasvanut. Journalismin rooli on muuttunut aiemmasta neutraalista ja asioita ulkopuolelta tarkastelevasta tiedonvälittäjästä aiempaa aktiivisemmaksi, keskustelua synnyttäväksi ja uutisia valikoivaksi toimijaksi. Tämän myötä toimittajien ja eri vallankäyttäjien välillä on kiistaa erilaisten tapahtumien syistä ja seurauksista. (Koljonen 2013, 20.)

2.1.1. Katastrofitilanteiden määrittelystä

Katastrofi- ja onnettomuustilanteet voidaan määritellä monella eri tapaa. Kansainvälisesti katastrofi määritellään usein tapahtumaksi, jossa kuolonuhrien määrä ylittää sadan. Terveystieteiden näkökulmasta katastrofiksi voidaan määritellä tilanne, jossa tavanomainen apu ja sen järjestäminen on riittämätöntä tai jonka seurauksena loukkaantuneiden määrä ylittää hoitokapasiteetin. Suomessa vakava onnettomuus määritellään onnettomuudeksi, jossa on useita kuolonuhreja tai haavoittuneita. Vakavaksi onnettomuudeksi määritellään myös suuria taloudellisia tappioita aiheuttavat onnettomuudet, kuten suuret tehdaspalot. Lisäksi niin sanotut läheltä piti -tilanteet, joihin on liittynyt potentiaalinen uhka kuolonuhreista, määritellään vakaviksi onnettomuuksiksi. (Saari 2005, 14.)

Katastrofi- ja onnettomuustilanteita voidaan määritellä myös esimerkiksi trauman kokemuksen kautta. Traumaattisen tapahtuman erityispiirteitä ovat arvaamattomuus ja tilanteen hallitsemattomuus niin yleisesti kuin yksilönkin tasolla. Tapahtuma voidaan määritellä traumaattiseksi, mikäli sen luonne on ”arvoja ja prioriteetteja muokkaava” ja tapahtuma aiheuttaa väistämättömiä muutoksia. Arvoja ja prioriteetteja muokkaavalla tapahtuman luonteella tarkoitetaan oman haavoittuvaisuuden tiedostamista, maailmankatsomuksen ja elämänasenteen muutosta sekä arvojen ja prioriteettien muuttumista esimerkiksi enemmän perhe- ja läheiskeskeiseksi tapahtuman jälkeen. (Emt. 2005, 15–18.)

Tässä tutkimuksessa katastrofitilanne tarkoittaa ennalta-arvaamattomia tapahtumia, jotka voivat aiheuttaa loukkaantumisia, kuolemantapauksia, tuhoa tai muuta haittaa. Katastrofitilanne määriteltiin näin myös haastateltaville. Koska käsitys katastrofitilanteesta on subjektiivinen, käsitteen määrittelyssä jätettiin myös varaa jokaisen haastateltavan henkilökohtaiselle tulkinnalle siitä, mikä on katastrofitilanne. Haastateltavat eivät

kuitenkaan tarttuneet katastrofin määritelmään vastauksissaan. Vastauksissa mainitut esimerkkitapaukset katastrofeista ja onnettomuuksista vaihtelivat suuruusluokaltaan vesivahingoista ja pienistä tulipaloista tsunameihin ja Estonian uppoamiseen.

2.1.2. Viisi muutosta katastrofijournalismissa

Tämän tutkimuksen kiinnostuksenkohteena on kuvajournalistien toiminta normaalista työarjesta poikkeavissa katastrofitilanteissa. Vaikka näitä tilanteita on suhteessa harvemmin kuin muita työtilanteita, katastrofiuutisoinnin muuttuva luonne tekee siitä kiinnostavan tutkimuskohteen. Katastrofijournalismi eli katastrofeista uutisointi ja kirjoittaminen mediassa on kokenut muutoksia median murroksen myötä. Koljonen ja Kunelius (2005, 55) ovat määritelleet viisi katastrofijournalismin muutosta viimeisten 50 vuoden ajalta:

1. Suuronnettomuuksista kirjoittamisen määrä on kasvanut.
2. Journalismin kyky saada merkityksiä, yksityiskohtia, seurauksia ja kytkentöjä on kasvanut.
3. Journalismin henkilöityminen.
4. Katastrofijournalismissa työstetään voimakkaita tunteita, kuten surua ja järkytystä itse onnettomuustutkinnan lisäksi.
5. Toimittajat tiedostavat työnsä saavan arviointia. Tästä seuraa se, että onnettomuuskirjoittelu sisältää itseään oikeuttavia perusteluita.

Seuraavassa kappaleessa perehdytään kriisitilanteissa työskenteleville journalisteille suunnattuihin ohjeistuksiin.

2.2. Ohjeet toimintatavoista katastrofitilanteissa

Kriisipaikoilla ja katastrofijournalismin ytimessä työskenteleville on olemassa useita ohjenuoria ja toimintamalleja, joiden pohjalta journalistit voivat lähestyä raskaita työtehtäviä. The Dart Centre for Journalism and Trauma -asiantuntijakeskuksen laatimassa oppaassa muistutetaan hyvien lehtimiestapojen noudattamisesta huolimatta siitä, minkälainen juttu on kyseessä, ja että asiat tulee kertoa tarkasti ja oikein. Hyvien lehtimiestapojen lisäksi oppaaseen on koottu käytännön ohjeita journalisteille, jotka työskentelevät kriisitilanteissa ja -alueilla. Oppaassa nostetaan journalistin työskentelyn näkökulmasta esille kriisitilanteiden kolme eri vaihetta: mitä journalistin tulisi tehdä ennen varsinaista tilannetta, miten itse tilanteessa tulisi toimia ja kuinka tilannetta tulisi mahdollisesti käsitellä jälkikäteen.

2.2.1. Ennakovalmistautuminen katastrofitilanteeseen

Trauma ja journalismi -oppaassa korostuu traumatyöskentelyn tärkeys jo ennen itse tilanteeseen lähtemistä. Aiheesta tulisi puhua avoimesti, jotta kriisitilanteen keskellä työskentely sujuisi mahdollisimman hyvin. Brayne nostaa esille esimerkiksi sen, että kriisipaikalle lähtevälle ei saisi syntyä ajatusta siitä, että hänet lähetetään vaaralliseen paikkaan vain siksi, ettei kukaan muu halua sinne lähteä. Kriisitilanteeseen lähtevälle henkilölle tulisi olla selvää, millaiseen tilanteeseen hän on menossa, ja tärkeää on muistuttaa jo etukäteen oman jaksamisen tarkkailusta ja ylläpitämisestä. Kun kriisitilanne on päällä ja journalistit ovat päässeet paikalle, Brayne korostaa tiiviin yhteydenpidon ja kotitoimituksen antaman tuen tärkeyttä. (Brayne 2009, 21.)

2.2.2. Katastrofipaikalla toimiminen

Katastrofipaikalle saavuttaessa Brayne ohjeistaa ihmisten kohtaamiseen ja haastattelun tekemiseen kriisitilanteessa. Esille nostetaan esimerkiksi uhrien kohtaamisen erilaisuus verrattuna toisenlaisiin haastateltaviin, kuten vaikkapa asiantuntijoihin tai poliitikkoihin, jotka ovat työnsä puolesta tottuneet olemaan tekemisissä median kanssa. Onnettomuudessa loukkaantuneita, siitä selviytyneitä tai uhrien omaisia ja ystäviä ei voi haastatella samalla tavalla kuin poliitikkoa tai asiantuntijaa, sillä he yrittävät selviytyä heitä kohdanneesta katastrofista. Journalistin tulee pitää huolta siitä, että haastateltavalla on tilanteessa tarpeeksi omaa tilaa sekä aikaa kertoa asiansa, jotta hän ei kokisi liikaa painetta haastattelun etenemisestä. (Brayne 2009, 5–8.)

Selkeistä, epäselvistä, ristiriitaisista tai minkä tahansa laisista ohjeista huolimatta kriisitilanteissa on huomioitava, että vaikeissa tilanteissa ihmiset voivat käyttäytyä hyvinkin normaalista poikkeavilla tavoilla. Journalistin olisi hyvä tunnistaa esimerkiksi trauman käsittelyn eri vaiheet. Kriisitilanteisiin joutuneista ihmisistä monet saattavat kärsiä välittömästi kriisin jälkeen traumaperäistä stressihäiriötä muistuttavista oireista. Häiritsevät ja vaivaavat muistikuvat tapahtuneesta ovat yleisiä, samoin kuin turtuneisuus, levottomuus tai pyrkimys eristäytyä muista. Näistä kaikki ovat inhimillisiä reaktioita järkytykseen (Brayne 2009, 9). Näin ollen kriisitilanteissa työskenteleville journalisteille jää valtava tulkinnallinen vastuu tilanteesta.

2.2.3. Aiempi kritiikki muokannut toimintatapoja

Koko Suomea 2000-luvulla järkyttäneet kouluampumiset ja niiden synnyttämä median jälkipuinti ovat hyvä esimerkki siitä, että journalistinen itsesääntely saattaa toisinaan pettää.

Vuoden 2007 Jokelan koulusurma oli ensimmäinen kouluampuminen Suomessa. Mediassa oltiin samaan aikaan siirtymässä verkkopainotteiseen käytäntöön, mikä tarkoitti nopean verkkojulkaisemisen tärkeyden nousemista ohi perinteisen printtimedian. Toimittajat saivat jälkikäteen paljon kritiikkiä koulusurman uutisoinnista ja sen ylilyönneistä muun muassa jokelalaisten nuorten koostaman adressin muodossa. Adressissa arvosteltiin ensisijaisesti median kyseenalaisia toimintatapoja. Kuvajournalismin osalta adressin kritiikki osui siihen, että ihmisiä kuvattiin salaa tai vastoin heidän kieltoaan, ja kuvaajat ahdistivat surevia ihmisiä työskentelemällä liian lähellä esimerkiksi kirkossa tai muistokynttilöitä sytytettäessä. Nuoret kokivat, etteivät he saaneet tehdä surutyötään rauhassa, ja kaikki toimittajat eivät esimerkiksi kertoneet ammattiaan tai antaneet tarpeeksi tietoa siitä, mihin haastatteluja tai keskusteluita tullaan käyttämään. (Raittila 2009, 11–13.)

Adressilla ja muulla median saamalla arvostelulla oli vaikutusta siihen, että vuoden 2008 Kauhajoen koulusurman uutisoinnissa vältyttiin vastaavilta ylilyönneiltä. Toisaalta uutisointi ei täyttänyt tiedonvälittämisen tehtäväänsä jopa liiallisen varovaisuuden vuoksi. Kuvaajille annettiin ohjeita hienovaraisesta toiminnasta: heidän tuli esimerkiksi pyytää lupaa kuvan käyttämiseen vasta sen jälkeen, kun kuva oli otettu etäisyyden päästä eikä aivan ihmisten ”iholta”. Nuoria ei saanut kuvata tunnistettavasti. Uutisointi Kauhajoelta sujuikin mallikkaammin kuin uutisointi Jokelasta, ja tutkijat ovat löytäneet tälle useita eri syitä tapahtuma-ajoista ja -paikoista tapahtumapaikan maantieteelliseen sijaintiin ja vaihteleviin säätiloihin asti. (Emt. 2009, 14–15.)

2.2.4. Mahdollisen trauman ja eettisten kysymysten tiedostaminen

”Uskomme, että valokuvaajan tehtävänä on sietää ja todistaa raskaat tilanteet yleisön puolesta. Se on merkittävä asema tiedon vapautteen perustuvassa yhteiskunnassamme. Tehtävä vaatii paljon kovaa työtä, joka usein asettaa valokuvaajan vaaraan sekä kuoleman, loukkaantumisen ja tuhon välittömään läheisyyteen. [...] Valokuvaajan työ on yksi journalismin riskialtteimmista ja henkisesti vaativimmista osa-alueista.” (Simpson & Coté 2006, 142.)

Covering Violence: A Guide To Ethical Reporting About Victims And Trauma -teoksessa (Simpson & Coté 2006) nostetaan esille se, miten kärsimyksen parissa työskentelevät valokuvaajat joutuvat jatkuvasti miettimään kysymystä siitä, minkälainen heidän roolinsa on avun tarjoajana. Journalistien työn tarkkailevan luonteen myötä tätä kysymystä voidaan pitää yhtenä suurimmista eettisistä kysymyksistä, joita journalistit työssään kohtaavat.

Suurimman hädän keskellä sitä, että pysyttäytyy omassa roolissaan ja jättää auttamisen ammattilaisille, voidaan pitää jopa hyvänä asiana. Yhden ihmisen on kuitenkin mahdotonta auttaa jokaista kärsivää yksilöä, ja tilanteesta raportointi todennäköisesti auttaa enemmän levittämällä tietoa tapahtuneesta. Joissakin tapauksissa syyllisyys siitä, ettei auta hädässä olevia voi vaikeuttaa journalistin työntekoa. Tällaisissa tilanteissa on hyvä keskustella asiasta muiden kanssa, mutta vaikeaa päätöstä auttamisesta tai auttamatta jättämisestä voidaan kuitenkin pitää lopulta kuvaajan oman harkinnan alaisena. (Simpson & Coté 2006, 143–144.)

2.3. Traumaattisista työtilanteista selviytyminen

Vastuulliset journalistit pyrkivät työssään sellaiseen raportointiin, joka on objektiivista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö journalistit koskaan kokisi raskaaksi ja ahdistavaksi sitä, mitä he näkevät ja kuulevat (Brayne 2009, 17). Se, miten kriisitilanteissa työskentely vaikuttaa kirjoittavaan tai kuvaavaan journalistiin, on kuitenkin aina yksilökohtaista.

2.3.1. Ero ammattikuntien välillä

Brayne nostaa Trauma and Journalism -oppaassa esille sen, että kriisitilanteen jälkeinen aika voi olla journalistille vaikeaa. Mahdollisesti viikkoja kestäneen uutisoinnin sekä toiminnalla täytettyjen päivien ja viikkojen jälkeen uutisointi lopulta hidastuu ja päättyy. Rauhoittunut elämä saattaa tuntua tyhjältä tai sekavalta, joskus jopa masentavalta. Oppaassa nostetaan esille myös ero kirjoittavien ja kuvaavien toimittajien välillä. Kahden ammattikunnan työn luonteet eroavat Braynen mukaan toisistaan, sillä kuvaajat eivät päivän päätteeksi pääse kirjoittamisen kautta jäsentämään ajatuksiaan samalla tavalla kuin toimittajat. Ihmisten tarinoiden kirjoittaminen auki ja niiden raportointi muulle maailmalle voi auttaa toimittajaa selvittämään omiakin ajatuksiaan tapahtuneesta. Journalistien työn luonteeseen kuuluu niin vahva läsnäolo niin fyysisesti kuin henkisesti. Braynen mukaan valokuvaajat ja kuvien kanssa muutoin kriisitilanteissa työskentelevät kärsivät usein traumasta, joka syvenee vähitellen. (Brayne 2009, 16.)

2.3.2. Keskusteluyhteys ja yhteisön tuki

Kriisitilanteen jälkeiseen aikaan liittyen oppaassa nostetaan esille yhteisön tuki, käytännön apu ja keskusteluyhteys. Brayne muistuttaa myös huomioimaan kaikki ne henkilöt, joihin

kriisitilanne on saattanut vaikuttaa. Keskusteluyhteyden kautta kriisitilanteessa työskentelyä tulisi käydä läpi kaavalla, joka esitellään oppaassa laajasti ja yksityiskohtaisesti. Kaava on suunnattu keskusteluavuksi esimiehelle tai kollegalle, jonka työyhteisön jäsen on työskennellyt potentiaalisesti traumatisoivassa tilanteessa. Ensimmäisenä vaiheena on käydä kyseisen henkilön kanssa läpi tosiasiat ja tapahtumat ja kerrata yhdessä, milloin, missä ja mitä tapahtui kyseisessä tilanteessa. Ensimmäisessä vaiheessa ei vielä suositella kysymään keskustelukumppanin kokemia tunteita tapahtumien keskellä, vaan pikemminkin tulisi käydä asiallista keskustelua siitä, mitä on tapahtunut. (Brayne 2009, 22.)

Keskustelun seuraavassa vaiheessa ohjeistetaan kysymään keskustelukumppanin henkilökohtaisista kokemuksista ja tunteista. Tämän keskustelun myötä olisi toivottavaa, että kriisitilanteessa työskennellyt refleктоisi tapahtuman aikaisia tunteitaan ja sitä, miten tapahtuma vaikutti häneen kyseisenä ajankohtana. Tämän keskusteluvaiheen jälkeen keskustelukumppanilta tulisi kysellä hänen vointinsa nykytilaa. Miten hän voi tällä hetkellä? Miten olet voinut tapahtuman jälkeen? Oppaassa esitetään lista, jonka avulla voidaan kartoittaa henkilön stressin oireita. Näistä tunnistettavimpia ovat esimerkiksi tunne siitä, ettei ole oma itsensä, muista ihmisistä eristäytyminen tai pakonomainen tarve puhua kriisitilanteen tapahtumista jatkuvasti, erilaiset tuntemukset kuten syyllisyys tai tunne eksyksissä olemisesta, pelko, viha ja ärtymys sekä sairastelu ja kykenemättömyys pitää kiinni aikatauluista tai päästä kiinni työn tekemiseen. Myös liiallinen alkoholin käyttö nostetaan esiin yhtenä stressin oireena. (Emt. 2009, 23.)

2.3.4. Stressin oireiden tunnistaminen ja riskitekijät

Stressin oireiden lisäksi oppaasta löytyy myös Ison-Britannian kuninkaalliselta laivastolta peräisin oleva menetelmä, jolla voidaan mitata mielialoja traumaattisen kokemuksen jälkeen ja kartoittaa vaikean stressin oireita. Kymmenkohtaisella listalla mitataan miehistön kokemia stressin oireita traumaattisen kokemuksen jälkeen. Miehistön jäsenet merkitsevät päivien ja viikkojen edetessä itse listaan, mitä oireita he kokevat. Yleistä on se, että ensimmäisinä päivinä oireita koetaan runsaasti, mutta oireet vähenevät ajan kuluessa. Mikäli oireita ilmenee vielä kuukauden päästä tapahtuneesta, voidaan pitää tarpeellisena ohjata testattava ammattiavun piiriin. Vaikean stressin oireiksi määritellään esimerkiksi pelottavat unet tapahtuneesta ja muut univaikeudet, pelko siitä, että jotain pahaa on taas tapahtumassa, fyysiset oireet, kun tapahtuma mainitaan sekä muu ahdistuneisuus ja pelko tapahtumaan liittyvistä asioista. (Brayne 2009, 23–24.)

Stressin ja vaikean stressin oireiden tunnistamisen lisäksi Trauma and Journalism -oppaassa nostetaan esille riskitekijöitä, jotka saattavat altistaa ahdistuksen tunteille traumaattisen kokemuksen jälkeen. Näiden tekijöiden mukaan riskialtis henkilö joutui tilanteessa pelkäämään henkensä puolesta tai tunsu romahtamisen tunnetta, koska ei pystynyt hallitsemaan tunteitaan hädän hetkellä tai joutui paniikkiin. Hän moittii itseään siitä, miten reagoi ja käyttäytyi hädän hetkellä. Hän on joutunut kohtaamaan stressiä lisääviä tilanteita tai tekijöitä alkuperäisen kriisitilanteen jälkeen tai hän on kokenut traumaattisia kokemuksia aiemminkin. Hän ei joko saa läheisiltään tarvitsemaansa tukea tai turvautuu alkoholiin tai muihin päihteisiin stressioireiden lievittämiseksi. (Emt. 2009, 24.)

Yhteinen keskustelu ja käsitys siitä, miten kriisitilanteessa työskennellyt jaksaa, auttavat työyhteisöä selviämään potentiaalisen trauman käsittelystä. Keskustelun lopuksi keskustelukumppania tulisi muistuttaa siitä, etteivät esimerkiksi ahdistavat tuntemukset ole mitenkään epätavallisia, ja että ihmiset reagoivat ja käsittelevät tilanteita erilaisin tavoin. Samoin ei ole mitään tiettyä aikarajaa, jonka kuluttua tilanteen tulisi olla käsitelty. Tilanteen käsittelyyn tulisi palata vielä myöhemmin ja henkilölle tulisi tarjota mahdollisuutta päästä juttelemaan ammattilaiselle ilman pelkoa leimaantumisesta. Brayne korostaa työpaikan tuen merkityksen lisäksi kuitenkin myös sitä, ettei esimerkiksi esimiehen ja alaisen välisiä keskusteluita tulisi sekoittaa ammattimaiseen psykologin kanssa käytyyn keskusteluun. (Emt. 2009, 20–23.)

2.3.5. Syyllisyydentunteesta onnistumisiin

Journalistien keskuudessa ilmenevää kriisien jälkeistä syyllisyydentunnetta on tutkittu suhteessa vähän verrattuna muihin ammattiryhmiin, jotka ovat tekemisissä kriisitilanteiden kanssa, kuten kriisityöntekijöihin tai sotilasammattilaisiin. Kuten edellä on jo todettu, journalistit ovat varsin poikkeuksellisessa asemassa saapuessaan kriisitilanteisiin, sillä he joutuvat työnsä puolesta todistamaan näitä tilanteita, mutta heillä ei ole suoranaista mahdollisuutta ottaa osaa auttamiseen. Tilanne on altis aiheuttamaan journalistille eettisiä ongelmia ja myöhempää syyllisyyttä tilanteista. Isossa-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan toimittajat, jotka potivat enemmän syyllisyyttä kriisitilanteiden jälkeen, raportoivat myös enemmän traumaperäisen stressihäiriön oireita (PTSD symptoms). (Browne, Evangeli & Greenberg 2012.)

Vaikka kriisitilanteet aiheuttavat niistä raportoiville journalisteille ja valokuvaajille herkästi myöhempiä ongelmia ja päänvaivaa, Brayne muistuttaa Trauma and Journalism -oppaan

loppusanoissa siitä, että kriisistä tai onnettomuudesta raportoiminen voi olla journalistille myös hyvä ja avartava kokemus. Katastrofitilanteissa ollaan tekemisissä olemassaolomme perusasioiden eli elämän ja kuoleman kanssa. Niillä tarinoilla, joita näistä tilanteista raportoidaan, on merkitystä meistä jokaiselle, mutta erityisesti niille, joita kriisi koskettaa. (Brayne 2009, 25.)

3. AINEISTO JA METODI

Tässä tutkimuksessa tehtiin strukturoitu teemahaastattelu, joka toteutettiin lomakehaastattelun muodossa. Haastatteluaineistolle tehtiin sisällönanalyysi laadullisin menetelmin, ja aineistossa esiintyneet aiheet jaettiin teemoihin. Haastattelulomake luotiin Google Forms -palvelun kautta. Lomake lähetettiin haastateltaville (N = 8) sähköpostitse ja linkki kyselyyn julkaistiin yksityisessä Tampereen yliopiston kuvajournalistit -Facebook-ryhmässä.

Haastattelulomake lähetettiin sähköpostitse kuvaajille, jotka työskentelevät uutistoimisto Suomen Tietotoimistossa (STT). STT:n kuvaajat valikoituivat haastateltaviksi ensisijaisesti uutistoimiston pitkän historian takia, mutta myös siksi, että STT:n kuvaajat työskentelevät pääsääntöisesti pitkissä ja vakituisissa työsuhteissa, mikä mahdollistaa haastateltavien näkemykset pitkän uran varrelta. STT:llä on vakituisissa työsuhteissa olevien kuvaajien lisäksi myös freelancer-kuvaajia ympäri Suomea, ja heidän avullaan kansallisia uutistapahtumia pystytään kuvaamaan laajasti. Näihin uutistapahtumiin lukeutuu usein myös eri kokoluokkien onnettomuuksien kuvaaminen. Kriisitilanteissa kuvaavat niin vakituiset kuvaajat kuin freelance-kuvaajatkin riippuen esimerkiksi tilanteen maantieteellisestä sijainnista ja ajankohdasta.

STT:n kuvaajien sähköpostilistan lisäksi haastattelulomake jaettiin Facebookissa olevaan yksityiseen ryhmään, johon kuuluu Tampereen yliopiston opiskelijoita ja alumneja. Tampereen yliopisto on Suomen ainoa korkeakoulu, jossa voi erikoistua visuaalisen journalismin opintoihin (Valokuvaajaksi.fi, 2020). Haastattelulomake jaettiin ryhmälle, jotta kyselyyn saataisiin määrällisesti enemmän vastauksia, ja jotta vastauksia saataisiin mahdollisesti myös muilta kuin pitkissä ja vakituisissa työsuhteissa olevilta kuvaajilta.

3.1. Haastattelukysymykset ja vastaajat

Haastattelukysymykset rakennettiin Trauma and Journalism -oppaan (Brayne 2009) esittämän kriisitilanteen rakenteen mukaan. Kysymykset jaettiin kolmeen osioon: ennen kriisitilannetta, sen aikana ja sen jälkeen. Jokaisesta osiosta esitettiin kaksi kysymystä, jotka selvittivät tilanteen vaatimia välittömiä toimia sekä sitä, kuinka tilanteet yleensä etenevät. Ennen varsinaisen kriisitilanteen alkua selvitettiin, kuinka yllättäviin tilanteisiin valmistaudutaan. Kysymykset kriisitilanteesta kartoittivat toimintatapoja itse tapahtumien ytimessä: mitä tapahtuu ensimmäisenä, kun paikalle saavutaan, ja mitä tapahtuu seuraavaksi? Kriisitilanteen viimeistä osiota, eli jälkikäsitelyä, kartoittavat kysymykset

kysyivät, miten kuvaajat käsittelevät tilanteita jälkikäteen. Kaikille kysymyksille oli lomakkeella avoin vastaustila, joten vastaajat saivat itse päättää, miten laajasti tai suppeasti kysymyksiin vastasivat.

Haastattelukysymykset olivat seuraavat:

1. Miten valmistaudut ennakkoon katastrofi- ja onnettomuustilanteita varten ja onko työpaikallasi annettu ohjeistusta tähän?
2. Mitä teet ensimmäisenä, kun tieto katastrofi- tai onnettomuustilanteesta saapuu?
3. Mitä teet heti, kun saavut katastrofi- tai onnettomuustilanteeseen paikan päälle?
4. Miten tilanne yleensä etenee?
5. Mitä teet, kun katastrofi- ja onnettomuustilanne on päättynyt?
6. Miten käsittelet tilannetta jälkikäteen? Onko työpaikallasi annettu ohjeistusta tähän ja onko apua saatavilla tarvittaessa?

Näiden kysymysten lisäksi haastattelulomakkeessa pyydettiin antamaan tiedot vastaajan iästä, sukupuolesta ja työskentelyajasta alalla. Haastatteluun vastattiin muutoin nimettömästi. Haastattelulomake oli auki kolme viikkoa. Tänä aikana kyselyyn tuli kahdeksan vastausta.

Kyselyyn vastasi kuusi miestä ja kaksi naista. Vastanneiden keski-ikä oli 41 vuotta, ja työskentelyaika alalla keskimäärin 16 vuotta. Työskentelyajat alalla vaihtelivat yhdestä vuodesta 42 vuoteen. Vastaajien henkilöllisyyden suojaamiseksi vastaukset numeroitiin, ja niihin viitataan jatkossa termein vastaaja 1, vastaaja 2 ja niin edelleen.

3.2. Vastaukset

Haastatteluaineiston vastausten keskeisiksi teemoiksi nousivat henkinen ja fyysinen valmistautuminen, ohjeistusten puutteellisuus, nopea toiminta, yhteistyö viranomaisten kanssa, erilaiset tavat käsitellä tilanteita jälkikäteen sekä vaihteleva tieto ammattiavun saatavuudesta.

3.2.1. Kuvauskalusto valmiustilassa

Haastattelulomakkeen ensimmäisessä kysymyksessä kartoitettiin valokuvaajien valmistautumista ennakkoon onnettomuus- ja katastrofitilanteissa työskentelyä varten paitsi henkilökohtaisella tasolla, myös työpaikkojen antamien ohjeiden perustella. Vastauksissa nousi esiin se, että kuvauskalusto ja muut mahdolliset fyysiset varusteet pyritään jatkuvasti pitämään valmiustilassa ylläpitäviä työtilanteita varten, joskus jopa kotoa käsin, mikäli kutsu

kuvaamaan tulee työpäivän ulkopuolella. Kameran päivitykset pidetään ajan tasalla, kameran akut ladattuina ja muistikortit tyhjennettyinä. Tämän lisäksi nopeasti eteneviin ja ennalta arvaamattomiin tilanteisiin pidettiin lähtövalmiina esimerkiksi keltaista huomioliiviä, lämpimiä vaatteita ja kumisaappaita. Yhdessä vastauksessa nostettiin esille viranomaismääräykset, joiden mukaan esimerkiksi mielenosoituksia kuvattaessa kuvaajalla tulee olla yllään keltainen huomioliivi ”lehdistö”-merkinnällä ja työpaikan nimellä varustettuna.

3.2.2. Työpaikoilta ei erityistä ohjeistusta

Useassa vastauksessa nousi esille se, ettei työpaikoilta ole tullut erityistä ohjeistusta onnettomuus- ja katastrofipaikkojen kuvaamiselle, ja varautuminen tapahtuu enimmäkseen edellä mainittujen fyysisten varustusten kautta: työpaikoilla on valmiina esimerkiksi huomioliivejä, kypäriä ja jopa luotiliivejä. Yhdessä vastauksessa nostettiin esille työpaikkojen suppean ohjeistuksen lisäksi se, ettei vastaaja ollut myöskään opintojensa aikana saanut ohjeistusta kyseisten tilanteiden kuvaamiseen: ” [...] nopea reagointi oli siis ainoa vaihtoehto, eikä minkäänlaista ohjeistusta enakkoon oltu työpaikallani, eikä opiskeluissa, annettu” (vastaaja 5).

Vastauksissa nousi esille se, että yllättäviin tilanteisiin on vaikeaa valmistautua enakkoon, ja tämän takia valmistautuminen on usein vähäistä. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, ettei vastaaja valmistaudu tilanteisiin mitenkään, ja toisessa vastaaja kertoi valmistautuvansa yllättäviin työtilanteisiin lähinnä aikaisempien kokemustensa pohjalta. Toisaalta yhden vastauksen mukaan valokuvaajan tulee olla henkisessä valmiustilassa jatkuvasti, jos yllättävä työtilanne sattuu eteen ja lähtö kuvauspaikalle tulee nopeasti. Toisessa vastauksessa nostettiin esille aiempien uutisten lukeminen aiheesta.

3.2.3. Nopeasti liikkeelle ja lisätietoja

Lomakkeen toisessa kysymyksessä selvitettiin, mitä tapahtuu ensimmäisenä, kun valokuvaaja saa tiedon katastrofi- tai onnettomustilanteesta, jota hän on lähdössä kuvaamaan. Vastaukset tähän kysymykseen olivat erittäin yhteneväisiä. Tärkeimmäksi mahdolliseksi teoksi nousi lisätiedon hankkiminen: tietoa pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon niin itse tapahtumasta kuin tapahtuman sijainnistakin: ”Kysyn speksit toimitukselta (kuvatoimittajalta) ja lähden liikkeelle. Yleensä suuntaan heti tapahtumapaikalle” (vastaaja 8).

Lisätietojen jälkeen tapahtumapaikalle pyritään pääsemään mahdollisimman nopeasti. Joskus liikkeelle lähdetään jo ennen lisätietojen saamista, ja ne selvitetään puhelimitse matkalta. Muutamassa vastauksessa nousi esille myös varusteiden tarkistaminen ennen lähtöä: ”Jos olen kotona, tarkistan, että vaatteet riittävät tuntikausien ulkona olemiseen, käyn vessassa ja otan evästä mukaan” (vastaaja 4) ja ”Ensimmäisenä on lähdettävä onnettomuuspaikalle riippumatta missä se on. Passi ja luottokortti on oltava aina mukana, jos tapahtumapaikka on kauempana” (vastaaja 7).

3.2.4. Ensimmäiset kuvat ja tilanteen yleiskatsaus

Lomakkeen kolmannessa kohdassa kysyttiin, mitä vastaaja tekee heti saapuessaan katastrofi- tai onnettomuustilanteeseen. Vastauksissa nousi laajasti esille niin sanottu tapahtumapaikan yleinen skannaus: mitä on tapahtunut, kuka on missäkin ja onko viranomaisia paikalla.

Viidessä vastauksessa kerrottiin, että ensimmäisten asioiden joukossa pyritään myös ottamaan ensimmäiset kuvat ja lähettämään ne kameran kautta toimitukseen, jotta kuvamateriaalia olisi käytettävissä mahdollisimman nopeasti. Näissä kuvissa on usein esimerkiksi etäältä otettua yleiskuvaa onnettomuuspaikalta ja viranomaisajoneuvoja. Vastaaja 7 kertoi tilanteesta näin: ”Ensin on otettava ensimmäinen kuva. Se voi olla mitä tahansa. Palo- tai poliisiauto tai ambulanssi. Ja se on lähetettävä toimitukseen välittömästi.”

Ensi tilassa pidetään myös huolta siitä, ettei olla esimerkiksi pelastustöiden tiellä, ja mahdollisesti tiedustellaan viranomaisilta tapahtuneesta ja sen hetkisestä tilanteesta: ”Tarkkailen pelastushenkilökuntaa, pysyen tilanteen tasalla. Mahdollisesti juttelen heidän kanssaan. Pitää tarvittaessa tajuta pysyä poissa tieltä” (vastaaja 2).

3.2.5. Yhteistyö viranomaisten kanssa

Neljännessä kysymyksessä kartoitettiin onnettomuus- tai katastrofitilanteen valokuvaamisen seuraavia vaiheita eli sitä, miten tilanne yleensä etenee. Yhdessä vastauksessa todettiin katastrofi- ja onnettomuustilanteiden olevan usein jo poliisin tai pelastuslaitoksen hallinnassa, jolloin heidän kanssaan tehdään yhteistyötä. Toisessa vastauksessa nostettiin myös esiin virkavallan ohjeistukset, ja vastauksen mukaan virkavallalla on usein hyvinkin selkeät ohjeistukset kuvaajille: ”[...] heillä [virkavallalla] on kokemusta, miten toimitaan niin, että tilanne etenee oikeaan suuntaan. Kuvaaja saa kuvansa ja häipyä matkoihinsa. Esimerkiksi niin, että poliisi sanoo, että tuon auton takaa voit käydä ottamassa kuvan. Ei kauemmas ja heti takaisin” (vastaaja 7). Kyseinen vastaaja nosti myös esille kuvaajien

aseman onnettomuustilanteissa: kuvaajilla ei ole etuoikeuksia esimerkiksi liikkumisen suhteen verrattuna muuhun yleisöön, joka saattaa olla seuraamassa tilannetta.

Seitsemässä vastauksessa kahdeksasta nousi esille yhteistyön tekeminen myös muiden paikalla olevien kanssa, olivat he sitten muiden medioiden edustajia tai oman toimituksen henkilökuntaa. Tilannetta seurataan ja tarkastellaan, ja sitä pyritään valokuvaamaan laajasti ja monipuolisesti: tilanteen mukaan kuviin pyritään saamaan kuvausta tapahtuneesta, yksityiskohtia, kaikkien haastateltujen kuvat sekä mahdollisesti anonyymejä kuvituskuvakäyttöön tarkoitettuja kuvia. Vastaja 3 kertoi tilanteen etenemisestä näin: ”Otan ensin kuvat kameralla ja lisäksi nopeat kuvat puhelimella, jotka lähetän heti toimitukseen. Kun ensimmäiset kuvat on kuvattu, katson tilannetta laajemmin ja tarkkailen tilannetta. Usein myös soitan toimitukseen ja kerron ensitietoja tilanteesta. Saatan myös puhua muiden ihmisten ja median edustajien kanssa”.

Yhdessä vastauksessa kerrottiin myös joissakin suuremmissa onnettomuustilanteissa tapahtuvista medialle järjestettävistä tiedotustilaisuuksista, joiden ohjeiden ja tietojen pohjalta valokuvaaminen tapahtuu: ”Tulipaloissa, perhesurmista ja auto-onnettomuuksissa tilanne rauhoittuu, kun ruumiit ja loukkaantuneet on viety pois paikalta. Yleensä silloin vastuussa oleva poliisi tai palopäällikkö pitää tiedotustilaisuuden ja kuvaaminen on myös vapaampaa ja järjestettyä” (vastaja 7).

3.2.6. Uutisvoitot toiminnan ohjaajana

Muutamassa vastauksessa nousivat virkavallan kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi esille myös poikkeustilanteet, joissa päästäkseen hyvälle kuvauspaikalle sääntöjä ja kieltoja pitää niin sanotusti kiertää. Vastaja 4 kertoi vastaavista tilanteista näin: ”Riippuen tilanteesta joko kiertelen aluetta tai pysyn siellä, minne virkavalta määrää. Joskus on parempi mennä johonkin ja pyydellä anteeksi, jos oli väärässä paikassa, kun noudattaa kaikkia kieltoja. Mutta pääsääntöisesti kuuntelen virkavallan ohjeistusta”. Toisessa vastauksessa nostettiin esille myös virkavallan asettamien rajoitusten kyseenalaistaminen kertomuksella työkeikasta, josta ei olisi löytynyt kuvattavaa ilman aktiivista etsimistä: ”Joskus siis täytyy myös kysellä, tutkia, etsiä ja ”jankuttaa”, jotta löytää kuvattavaa ja niitä ”uutisvoittoja”” (vastaja 5).

Pääsääntöisesti vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että tilanteessa pyritään pysymään ajan tasalla siitä mitä tapahtuu, pysymään poissa virkavallan tieltä ja tekemään heidän kanssaan yhteistyötä, vaikka se myös estäisi oman työn tekemisen eli tilanteen valokuvaamisen.

Tilanteen mukaan tapahtumapaikalla pysytään niin pitkään kuin mahdollista, tai lähdetään, kun oma työ on saatu tehtyä. Vastaaja 4 kertoi työtilanteiden loppuvaiheista näin: ”Tilanteen luonteesta riippuen saatan jäädä vielä paikan päälle haastelemaan akuutin vaiheen loputtua. Voi olla, että esim. poliisi aloittaa tutkimukset, joten siitä voi saada tapahtuman kannalta olennaista kuvaa”.

3.2.7. Urheilu ja yhteisön tuki jälkikäsitteilyn apuna

Viidennessä kysymyksessä selvitettiin, mitä valokuvaajat tekevät katastrofi- tai onnettomuustilanteen päätyttyä. Suurin osa vastaajista kertoi tämän kysymyksen kohdalla lähettävänsä kuvia toimitukseen mahdollisimman nopeasti ja poistuvansa paikalta, kun taas osa siirtyi jo tämän kysymyksen kohdalla kertomaan, miten he käsittelevät työtilanteita niiden päätyttyä. Esille nostettiin esimerkiksi urheilu: ”Hengittelen ja mietin maailman menoa taas vähän uudesta näkökulmasta. Luultavasti juoksulenkki tai joku muu urheilu olisi hyvä purkamaan adrenaliinia, jota näissä syntyy” (vastaaja 5).

Eräissä vastauksessa kerrottiin, että vastaaja usein reflektoi tilannetta jälkikäteen, ja analysoi omaa toimintaansa tilanteessa. Pohdinnan aiheita ovat oma työskentely, olisiko voinut tehdä jotain paremmin ja mennä vielä lähemmäs tilannetta kuvaamaan, sekä oma ja muiden turvallisuus tilanteessa. Tästä toisen ääripään tarjosivat vastaajat 6 ja 7, jotka kertoivat, etteivät he mieti tilannetta jälkikäteen: ”En itse sen kummemmin käsittele asioita jälkeinpäin” (vastaaja 6) ja ”En ole ikinä pohtinut onnettomuuksia jälkikäteen. Katson kaikki ns. kameran läpi aivan tunteettomasti. Yhtään yöunta en ole menettänyt” (vastaaja 7).

Haastattelulomakkeen kuudes ja viimeinen kohta kartoitti sitä, miten valokuvaajat käsittelevät onnettomuus- ja katastrofitilanteiden kuvaamista jälkikäteen. Viimeisessä kohdassa kysyttiin myös työpaikkojen ohjeistuksista ja siitä, onko työpaikkojen puolesta saatavissa apua jälkikäsitteilyyn, mikäli se on tarpeellista. Vastauksissa nousi esiin keskustelut kollegoiden, esimiesten, ystävien ja muiden läheisten kanssa apuna tilanteiden käsittelyyn. Vastaaja 3 kertoi aiheesta näin: ”Puhun asiasta kollegojen, kuten lähiesimiehen kanssa, ja ystävien kanssa”. Yksi vastaajista kertoi seuraavansa kyseisen tilanteen uutisointia jälkikäteen laajasti ja katsovansa erityisesti muiden paikalla olleiden ottamia kuvia tilanteesta, ja toinen kertoi reflektoivansa omaa toimintaansa tilanteessa.

3.2.8. Ammattiavun saatavuudesta vaihtelevaa tietoa

Tähän haastattelulomakkeeseen vastanneista kuvaajista yksikään ei ollut kokenut tarpeelliseksi keskustella kokemastaan esimerkiksi psykologin tai muun ammattilaisen

kanssa. Vastaukset siitä, onko työpaikalla annettu ohjeistusta tai apua tilanteiden käsittelyyn, olivat hieman ristiriidassa keskenään. Kolme vastaajista kertoi, että heidän työpaikoillaan on mahdollisuus päästä keskustelemaan ammattilaisen kanssa esimerkiksi työterveyden kautta, ja heistä vastaajat 4 ja 7 kertoivat aiheesta näin: ”Työnantajalla on mahdollisuus käydä työterveydessä, jos tarvetta ja isojen tapahtumien yhteydessä on joskus ollut tarjolla debriefing-tilaisuuksia” (vastaaja 4), ja ”Työpaikallani on ollut aina tarjolla apua niille, jotka ovat saaneet ongelmia vakavien tilanteiden jälkeen” (vastaaja 7).

Vastaajista neljä puolestaan eivät olleet varmoja, onko mahdollista apua saatavilla työpaikan toimesta. Yksi vastaaja kertoi, ettei ole saanut työpaikaltaan jälkikäteen apua, mutta korosti vastauksessaan myös, ettei ole ikinä työskennellyt sellaisessa tilanteessa, jonka käsittelyyn olisi jälkikäteen tarvinnut apua: ”En ole ollut suuronnettomuuksissa mukana, joten ei ole ollut työpaikalta mitään apua. Haluan ainakin uskoa, että apua olisi tarjolla, jos aihe olisi erityisen traumaattinen” (vastaaja 5). Kahdessa vastauksessa nostettiin esille se, että suurten onnettomuustilanteiden jälkeen on järjestetty myös erikseen tilaisuuksia, joissa tilanteita on ollut mahdollista halutessaan käsitellä.

4. TULOKSET JA POHDINTA

4.1. Jatkuva valmiustila osana kuvaajan työn luonnetta

Brayne (2009, 21) korostaa ennakkovalmistautumisen tärkeyttä, mitä tulee työskentelyyn mahdollisesti traumaattisissa tilanteissa. Tilanteeseen lähtevälle tulisi olla selvää, millaiseen tilanteeseen hän on menossa, jotta omaa jaksamistaan voi tarkkailla ja siitä huolehtia. Myös tiivis yhteydenpito kentällä olevan journalistin ja kotitoimituksen välillä on tärkeää.

Käytännössä kaikki edellä mainitut asiat eivät vastausten perusteella toteudu. Vastauksissa nousi ennakkovalmistautumisen osalta esille lähinnä fyysisten varustusten valmiustilassa pitäminen, ja näillä varustuksilla tarkoitettiin niin kuvausvalmista kameraa täysine akkuineen ja tyhjinä muistikortteineen kuin myös sään ja tilanteen kestäväää vaatetusta kumisaappaista huomioliiveihin ja kypäriin. Henkinen valmistautuminen oli vastaajien osalta varsin vähäistä, samoin saadut ohjeistukset työpaikoilta. Tämän perusteella voidaankin pitää hyvänä kysymyksenä sitä, puhutaanko toimituksissa katastrofi- ja onnettomuustilanteista tarpeeksi ilman, että kyseinen tilanne olisi jo käynnissä.

Yhdessä vastauksessa ennakkovalmistautumista luonnehdittiin kuitenkin näin: ”En tiedä, voiko kaikkea varten varautua ennakkoon muutoin, kuin pitämällä akut ladattuina ja kumisaappaita takaluukussa. Lähtö voi tulla hyvinkin nopeasti, minne vain ja siihen täytyy olla itse henkisesti valmis koko ajan” (vastaaja 6). Tätä voidaan pitää tärkeänä ja huomionarvoisena näkökulmana. Erityisesti kentällä toimivien toimittajien ja kuvaajien työn luonteeseen kuuluvat nopea tahti ja muuttuvat olosuhteet, joten heidän täytyy jatkuvasti olla valmiustilassa toimimaan. Varsinkin kuvaajat ovat todennäköisesti sopeutuneet valmiustilassa olemiseen, sillä heidän työkuvansa saattaa tavallisenakin arkipäivänä muuttua kokonaan esimerkiksi kuvattavien ihmisten tai tapahtumien aikataulujen mukaan.

Kiireeseen ja muuttuviin olosuhteisiin liittyy mahdollisesti myös se, miksi kyseisistä tilanteista ei puhuta etukäteen: toimitustyö tapahtuu usein kiireessä, joten on hyvin mahdollista, ettei katastrofi- ja onnettomuustilanteista yksinkertaisesti ehditä puhumaan arjen vilскеessä. Toisaalta ja onneksi Suomessa tapahtuu suuronnettomuuksia verrattaen harvoin, mikä voi olla osasyynä siihen, ettei katastrofi- ja onnettomuustilanteista keskustella toimituksissa etukäteen.

4.2. Yksityisyys ja viranomaiset ohjaavat kuvaamista

Mitä tulee itse katastrofitilanteen ytimessä työskentelyyn, Trauma and Journalism -oppaassa perehdytään ensisijaisesti uhrien kohtaamiseen, heidän haastattelemiseensa ja tiedottamiseen siitä, kuinka mahdollisesti traumatisoiva kriisitilanne on poikkeava muusta journalistisesta työskentelystä (Brayne 2009, 5–9). Tässä oppaan osiossa ei ohjeisteta valokuvaamista, ja vaikka ohjeistettaisiinkin, on huomioitava, että erilaiset ohjeistukset jättävät kuitenkin myös paljon varaa tulkinnalle, ja sekasortoisissa sekä nopeasti etenevissä tilanteissa journalistin harkintakyvyn ja tilannetajun tulee olla vahvoja.

Vastauksissa ei juurikaan käsitelty katastrofi- tai onnettomuustilanteiden uhrien kohtaamista, vaan esille nousseet ihmiskontaktit rajoittuivat lähinnä paikalla oleviin viranomaisiin. Yhteys kotitoimitukseen nousi vastauksissa myös esille, sillä usea vastaajista kertoi pyrkivänsä lähettämään ensimmäisiä kuvia tapahtumapaikalta mahdollisimman nopeasti.

Mitä tulee mahdollisten uhrien kohtaamiseen, aihetta sivuttiin kolmessa vastauksessa. Ensimmäisessä vastauksessa kerrottiin työskentelystä yhdessä kirjoittavan toimittajan kanssa: kaikista haastatteluista tulee olla kuva. Toinen vastaaja kertoi aiheesta näin: ”Uhrien kuvaamista vältän, jos vain mahdollista. Joskus on vaikea erottaa ketkä ovat vain paikalla hengailijoita ja ketkä asianosaisia” (vastaaja 4). Kolmannessa vastauksessa puolestaan nostettiin esille, ettei esimerkiksi ruumiita ole tarpeellista kuvata, sillä näitä kuvia ei julkaista. Samassa vastauksessa kerrottiin, että yleensä uhrien auttamisen ja paikalta poistamisen jälkeen tilanne rauhoittuu huomattavasti ja viranomaiset ohjeistavat tiedotustilaisuuksien yhteydessä kuvaamista: uhrien kuvaamista rajoitetaan, tapahtumapaikan muuta kuvaamista ei välttämättä.

Näiden vastausten perusteella voidaan pitää todennäköisenä sitä, että viranomaisten ohjeet ja uhrien yksityisyydensuoja ohjaavat valokuvaamista vahvasti: onnettomuuspaikalla kuvataan asianosaisia vain, jos heitä myös haastatellaan. Tällöin he ovat tietoisia kuvaamisesta ja suostuvaisia siihen. Muutoin kuvaaminen tapahtuu paikalla olevien viranomaisten ohjeistusten mukaan.

4.3. Tilanteiden jälkikäsitteleminen vaihtelee yksilötasolla

Tuore tutkimus kyseenalaistaa Braynen väitteen (2009, 16) siitä, että valokuvaajat kärsivät usein vähitellen syvenevästä traumasta. Toronton yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa verrattiin kirjoittavien toimittajien ja valokuvaajien kokemia traumaperäisen stressihäiriön

(PTSD) oireita. Tutkimuksen hypoteesina oli se, että valokuvaajat kokisivat suhteessa enemmän traumaperäisen stressihäiriön oireita, sillä he joutuvat työskentelemään kriisitilanteiden välittömässä läheisyydessä. Kuitenkin vastoin tutkijoiden odotuksia valokuvaajat raportoivat tutkimuksen yhteydessä PTSD-oireita vähemmän kuin kirjoittavat kollegansa. (Feinstein, Osmann & Pavisian 2019.)

Tutkijat ehdottavat yhdeksi tutkimustuloksen syyksi sitä, että kirjoittavat toimittajat joutuvat käsittelemään kokemaansa työnteon ja kirjoittamisen kautta. Valokuvaajien kova työtahti voi toimia ”filtterinä”, joka estää asioiden välittömän käsittelemisen ja saattaa näin ollen jossain määrin toimia suojelevana elementtinä valokuvaajan mielelle. Tutkimus esitteli esimerkkinä valokuvaajien keskuudessa tunnistetun ilmiön, jossa valokuvaajat käyvät ottamansa kuvat läpi vasta myöhemmin ja löytävät kamerastaan samalla kuvia, joiden ottamisesta heillä ei kuitenkaan ole muistikuvia. Kuitenkin yhtenä yhdistävänä tutkimustuloksena valokuvaajien ja kirjoittavien toimittajien välillä oli se, että sekä kuvaajat että kirjoittavat toimittajat raportoivat keskimäärin saman verran masennukseen liittyviä oireita. Tutkimustulos kannustaakin entistä laajempaan traumaattisten kokemusten tunnistamiseen ja avun tarjoamiseen työpaikoilla. (Feinstein, Osmann & Pavisian 2019.)

Tässä tutkimuksessa vastaajat käsitelivät onnettomuus- ja katastrofitilanteita erilaisin tavoin: osa ei kokenut tarvetta käsitellä tilannetta laisinkaan, osa keskusteli aiheesta läheisten ystävien ja kollegoiden kanssa, osa urheili tai reflektoi tilannetta muutoin itsenäisesti jälkikäteen. Brayne (2009, 22) pitää avointa keskusteluyhteyttä tärkeänä tekijänä mahdollisesti traumaattisten työtilanteiden jälkikäsitelyssä, ja kannustaa työnantajia ohjaamaan alaisiaan tarvittaessa myös ammattiavun piiriin. Vastaajat eivät tässä tutkimuksessa kuitenkaan olleet kokeneet ammattiapua tarpeelliseksi. Toisaalta tieto ammattiavun saatavuudesta oli osittain epävarmaa. Tämä olisi hyvä kehityskohde toimitusten työterveyden osalta: tiedottaminen ammattiavun saatavuudesta on tärkeää, vaikka sen tarve ei olisikaan suurta.

Huomionarvoisia ovat myös erot siinä, miten vastaajat kokivat tarpeelliseksi käsitellä tilanteita jälkikäteen. Vastauksista, joissa tilanteen jälkikäsitelyä ei koettu tarpeelliseksi, ei kuitenkaan tullut ilmi, johtuiko tämä siitä, etteivätkö traumaattiset tilanteet vaikuttaneet vastaajiin, vai eivätkö he vain yksinkertaisesti kokeneet tarvetta käsitellä tilanteita jälkikäteen. On syytä huomata, että tilanteiden jälkikäsitelyn pariin kannustetaan kuitenkin sen positiivisten seurausten takia: jälkikäsitelyn avulla voidaan ehkäistä myöhempiä

ongelmia sekä motivoida entistä parempaan työskentelyyn. Mikäli tilanteet jätetään kokonaan käsittelemättä, voi olla, että niistä seuraa henkilöille myöhemmin tiedostamattomia haasteita. Jo lyhyenkin keskustelun käyminen kollegan, esimiehen tai ystävän kanssa voi olla hedelmällistä ja nopeuttaa onnettomuus- ja katastrofitilanteista takaisin normaaliin työarkeen toipumista.

Vastauksissa ei erityisesti noussut esiin syyllisyyttä, stressiä, ahdistusta tai muita aiemmissä tutkimuksissa esille nousseita negatiivisia tuntemuksia. Sen sijaan vastaaja 8 kertoi pohtivansa oman työnteon onnistumista: ”Harmittelen usein sitä, etten uskaltanut ottaa jotakin kuvaa. Uskon, että jokaisen keikan jälkeen sitä rohkenee hieman enempään - menee hieman lähemmäksi tai kysyy sen ylimääräisen kysymyksen, joka mietityttää. Toki on myös tärkeätä oppia tunnistamaan raja, jolloin on vaaraksi itselle tai muille. Sitä rajaa ei kannata ylittää”.

5.4. Lopuksi

Tässä tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan kysymykseen siitä, miten kuvajournalistit työskentelevät onnettomuus- ja katastrofitilanteita valokuvattaessa. Haastatteluaineiston sisällönanalyysin perusteella tällaisiin tilanteisiin ei useinkaan erityisesti valmistauduttu, sillä kuvajournalistin työn luonteeseen kuuluu jatkuvassa valmiustilassa oleminen. Kutsu mille tahansa kuvauskeikalle saattaa tulla milloin tahansa. Mahdollisesti traumaattisista työtilanteista ei juurikaan keskustella etukäteen. Itse onnettomuus- tai katastrofitilanteissa työskentelyä ohjaavat viranomaisten ohjeet ja lainmukainen yksityisyydensuojan kunnioittaminen. Tilanteita käsitellään jälkikäteen erilaisin tavoin esimerkiksi urheilemalla ja kollegoiden kanssa keskustelemalla, mutta tietoa ammattiavun piiriin pääsemisestä on vaihtelevasti.

Kiinnostavana huomiona voidaan pitää sitä, ettei vastaajien ikä tai työskentelyaika alalla juurikaan tullut esille aineistossa ja sen eroissa, vaan eroja voidaan pitää ennemminkin yksilöistä riippuvaisina. Yhtenä esimerkkinä tästä voidaan pitää sitä, että vain yhdessä vastauksessa nousi esille aiempien kokemusten perusteella onnettomuustilanteissa työskentelyyn valmistautuminen. Toisena esimerkkinä puolestaan voidaan pitää kahta vastaajaa, jotka kertoivat, etteivät erityisesti käsittele onnettomuustilanteita jälkikäteen. Näiden kahden vastaajan ikäero oli noin 30 vuotta eli iällä ei siis tässä tapauksessa ollut merkitystä. Tämän tutkimuksen otanta on kuitenkin hyvin pieni, eikä sen takia ole hedelmällistä vetää pitkälle vietyjä johtopäätöksiä iän tai kokemuksen tuomista

vaikutuksista onnettomuus- tai katastrofitilanteissa työskentelyyn, vaan aihe vaatii suuremman otannan tutkimusta.

Huomionarvoista tässä ja aiemmissa tutkimuksissa on myös se, että tutkimukset keskittyvät usein selkeästi toimituksiin ja niiden vakituisiin työntekijöihin. Myös Trauma and Journalism -opas (Brayne 2009) on suunnattu ensisijaisesti esimiehille ja päätoimittajille, joilla on toimitustyössä alaisia. Oppaassa on esitetty useita tapoja esimerkiksi traumaattisten työtilanteiden käsittelyyn toimitusten sisällä pitkällä aikavälillä ja työterveyden avustuksella.

On kuitenkin mahdollista, että oppaiden ja työterveyden avun ulkopuolelle jäävät esimerkiksi määräaikaissa tai freelance-työsuhteissa työskentelevät journalistit. Varsinkin tilanteiden pitkäaikainen käsittely ilman ympäröivän toimituksen tukea voi olla haastavaa, saati sitten omin neuvoin ammattiavun piiriin pääseminen. Tämän takia on ensisijaisen tärkeää, että aiheesta keskustellaan julkisuudessa avoimesti ja tutkimusta aiheen saralta jatketaan.

On oleellista pohtia, valistetaanko Suomessa kirjoittavia, saati kuvaavia journalisteja tarpeeksi onnettomuus- ja katastrofitilanteissa työskentelystä ja sen monenlaisista eroista suhteessa arkipäiväiseen toimitustyöhön. Tämän tutkimuksen perusteella kyseisiin tilanteisiin on vaikeaa valmistautua etukäteen niiden ennakoimattoman luonteen takia, mutta uskoisin, että jonkinlainen erikoistilanteisiin suunnattu ohjeistus Journalistin ohjeiden lisäksi voisi auttaa näihin tilanteisiin valmistautumista. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa pohjana käytettyä Journalism and Trauma -opasta voisi päivittää ja laajentaa myös kuvausohjeita koskevaksi. Selkeät, ajankohtaiset ja helposti saatavilla olevat ohjeet sekä entistä avoimempi keskustelu onnettomuus- ja katastrofitilanteissa työskentelystä niin työpaikoilla kuin oppilaitoksissakin olisi hyödyllistä erityisesti nuorille, uraansa aloitteleville ja pätkätöitä tekeville journalisteille.

5. LÄHDELUETTELO

- Brayne, M. (2009). *Trauma ja journalismi: Opas journalisteille, päätoimittajille ja esimiehille*. Toim. Brayne M. The Dart Center for Journalism & Trauma. Noudettu osoitteesta <https://dartcenter.org/content/trauma-ja-journalismi-4>
- Browne, T., Evangelini, M. & Greenberg, N. (2012). Trauma-Related Guilt and Posttraumatic Stress Among Journalists. *Journal of Traumatic Stress*, 25(2), 207–210. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1002/jts.21678>
- Dart Center for Journalism and Trauma. <https://dartcenter.org/> Viitattu 13.4.2020
- Feinstein, A., Osmani, J. & Pavisian, B. (2019). Symptoms of Posttraumatic Stress Disorder in Journalists Covering War and Conflict: A Study Comparing Photographers with Print Reporters. *Traumatology* 26(1), 35–39.
- Idås, T., Backholm, K. & Korhonen, J. (2019). Trauma in the Newsroom: Social Support, Post-Traumatic Stress and Post-Traumatic Growth Among Journalists Working with Terror. *European Journal of Psychotraumatology*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/20008198.2019.1620085>
- Julkisen sanan neuvosto. <https://www.jsn.fi/jsn/jsn/> Viitattu 12.4.2020
- Koljonen, K. (2013). *Kriisi journalismissa, kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1842. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9187-0>
- Koljonen, K. & Kunelius, R. (2005). On vain yhteinen suru: Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. *Media & Viestintä*, 28(1). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62599>
- Pesonen, P. (2019). *Valokuvan lait - Missä saa kuvata ja mitä julkaista?* Edita Publishing Oy.
- Raittila, P. (2009). *Kauhajoien koulusurmat mediassa*. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö. Sarja A 111/2009. Tampere: Juvenes Print. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7654-9>
- Saari, S. (2005). *A Bolt from the Blue: Coping with Disasters and Acute Traumas*. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.

Seppänen, J. & Väliverronen, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Vastapaino.

Simpson, R. & Cote, W. (2006). *Covering violence: a guide to ethical reporting about victims and trauma*. Columbia University Press.

Suomen Journalistiliitto. Journalistin ohjeet.

<https://journalistiliitto.fi/fi/pelisaannot/journalistin-ohjeet/> Viitattu 12.4.2020

Suomen Journalistiliitto. Unelma-ammatti: totta vai tarua?

<https://journalistiliitto.fi/fi/unelma-ammatti-totta-vai-tarua/> Viitattu 12.4.2020

Suomen Tietotoimisto. <https://stt.fi/> Viitattu 12.4.2020

Valokuvaajaksi.fi. Opiskelu. <http://www.valokuvaajaksi.fi/valokuvaajaksi/opiskelu/>

Viitattu 12.4.2020